

Edmundas GEDGAUDAS

ALBUMO LAPELIAI

Edmundo GEDGAUDO (g. 1933) vaikystės atsiminimų fragmentai rodo, kaip modernėjant galvosėnai, kalbai, būčiai tebebuvo paisoma ir kai kurių senosios gyvenimo sampratų. Tie įvairialypiai procesai buvo šiurkščiai pažeisti pirmosios sovietų okupacijos.

PAGES FROM AN ALBUM

Extracts from the childhood memoirs of Edmundas GEDGAUDAS (b. 1933) reflect how some concepts of the traditional Lithuanian lifestyle were preserved in the context of the modernisation of the language, mentality and everyday life. These multilayered processes were crudely violated by the first Soviet occupation.

„A vaikielis, a mergeli?“ – iš būdelės prie įėjimo į Kretingos pranciškonų vienuolyno sodą apie mane tėvo teiraujasi budintis pranciškonų broliukas. Tą sakinį atmintis išsaugojo su visa žemaitiška melodika, o gal labiausiai jos dėka. Netrukus, baigiantis rugpjūčiui, man turi sukakti ketveri, bet tą aplinkybę suvokiau vėliau, nes gimtadienių šeimoje niekas nešvėsdavo, būdavo tik vardadieniai. Tėvas, tikriausiai šypstelėjęs, stropiai klauzūros (*clausura*) principą dabojusiam broliukui kažką pasako, ir mudu įžengiame į sodą. Ausyse tebeskambant broliuko klausimui, atplūsta netikėti vaizdai, vėliau atmintyje virtę šukėmis, išsibarstę. Dabar kažkuri šukė atspindi loveliuose auginamų gėlių įrėmintą taką, kita – žalmos fone baltuojančią statulą arba vandens sklidiną fontano baseiną, kurį iš namuose nugirstų kalbų žinojau esant labai gilų. Didžiausioje šukėje teberegiu neįprastu kampu pasisukusį bažnyčios bokštą, tarsi sakantį: „Matai, kur susitiko-me...“ Tų užburiančių vaizdų Kretingoje seniai nebėra.

Anuomet dar nepajėgus skverbtis į bokšto kerų paslaptis, dabar, pasitelkęs internetą, jau visai kitu žvilgsniu jas gvildenu. Kad bokšto viršūnei jau sukako trisdešimt metų, nugirdau per tėvo pokalbį bažnyčios šventoriuje su grafu Aleksandru Tiškevičiumi. Oi, kokie jie seni – ir bokštas, ir grafas...

Internetui padedant darau prielaidą, kad Aleksandras Tiškevičius, lankydamasis Krokovoje ir išvydęs neseniai atnaujintą Vavelio katedros Zygmunto bokšto smailę, pasiūlė jos architektui Sławomirui Odrzywolskiui (beje, irgi kilmingam) imtis panašaus darbo Kretingoje. Tai galėjo būti pati XX amžiaus pradžia, nes Paulinos Mongirdaitės 1908 metų nuotraukoje naujoji viršūnė jau dengia Kretingos Pranciškonų bažnyčios bokštą. Žiūrėdamas į kitus to architekto darbus pagalvojau, jog jiems toloka iki Kretingai skirtos smailės raiškos. Galingas Zygmunto bokšto mūras Vavelyje

Iš kairės: Viktoras Gedgaudas, Stefa ir Irena Gedgaudaitės, Juozas Gedgaudas, Edmundas Gedgaudas, Sofija Gedgaudienė, Liudas Bielskis, aukščiau stovi Eugenijus Gedgaudas.

Kretinga, Švento Antano namelis, 1936.

Gedgaudų šeimos archyvas

Stefa ir Irena Gedgaudaitės. Kretinga, Švento Antano namelis, 1937. Gedgaudų šeimos archyvas

viduramžiais buvo statytas galvojant apie pilies gynybą, bet XV amžiaus pradžioje jis „sudarė uniją su Katedra“ ir tapo jos varpine. Ją rekonstruodamas, Odrzwolskis pagrindinę smailę apsupo keturiais masyviais bokšteliais, taip lyg kompozitorius sukurdamas tiršto skambesio temą, kurią vėliau nuskaidrino jos trumpaamžė variacija – Kretingos bažnyčios bokšto viršūnė. Pastarąją kurdamas architektas čia išgirdo, kad išlakus bokšto mūras prašyte prašosi ir lengvų viršūnės vertikalių. Išžiūrėdamas į apkūnaus Zygmunto bokšto nuotrauką, prisiminiau pasakojimą apie siuvėją žydą ir klientę, kuriai siuvamą suknelę matuodamas paklausė: „Ponia, o kur darysim taliją?“

Grįžę po Palangoje praleistos 1937-ųjų vasaros (man pabaisa atrodžiusios Sedleckienės viloje „Mirga“, Daukanto gatvėje), Švento Antano namelį išvydome nutinkuotą. Dabar jau sunku pasakyti, kas didžiausią ir moderniausią Kretingos pastatą, pranciškonų (labiausiai kunigo Augustino Dirvelės) rūpesčiu ir pastangomis pastatydintą giminėn iš Amerikos grįžtantiems pagyvenusiems lietuviams, taip kukliai pavadino. Likus laisvo ploto, čia į erdvę ketvirto aukšto butą 1936-ųjų liepą persikėlėme iš mano gimtojo Joniškių, nes tėvui buvo pasiūlyta mokytojauti Pranciškonų gimnazijoje. Vis labiau pasijusdami kringiškiems žinojome, jog dailaus veido Pranelis, sutikęs meiliai žingsniuojančią porelę, praeidamas pusbalsiu – lyg kalbėtų maldele – ištaria: „...Atmink, kad mirsi“, o Leonuora Uošikėni (laikiusi daug ožkų) tokiems įteikdavo po gėlytę iš puokštės, kurią dažnai nešiodavosi. Smarkiai į duris pabeldęs (skambučių nebuvo, durys dažniausiai būdavo nerakinamos), basas ubagas įėjęs į virtuvę klaupiasi aslos viduryje ir mikčiodamas garsiai poteriauja. Aš bemat pasistengiu dingti, bet mama, gebėdavusi įvairiose situacijose išvelgti teatrą, geriant pavakario arbatą pasakoja, kaip jis neužsikirdamas tądien užtraukė giesmę: „Šventas Jurgi evangeliste / kurs pagimdei Jezukristu“, o paklaustas, iš kur taip mandriai išmokęs, atrėžė: „T...t...am galva!“, taip pagausindamas mūsų namuose vartotų „sparnuotų posakių“ pulkelį. Kai mama jį pasiteiravo, kodėl vis dar *nesišenija*, paaiškino: „Puo p...pirma, a striuoks, puo ontra, t...inkamuos narondū“. O kai syki atėjęs lyjant ir jau atsiklaupęs kyštelėjo ranką kišenėn, ją skubiai ištraukė aplipusią permirkusia duona: „...Vuo kas ton mona kišeni prišika?“ Plaštaką nukratęs patrynė ją į kelnių šoną, persižegnojo ir ėmėsi įprastų poterių.

„Jau netoli ū-ū-ū... ateik!“ – šūkteli iš svetainės mama. Ir štai pro atvirą langą matau, kaip nuo Tiškevičių pusės Vilniaus gatve artėja vežimai. Viename jų galingais balsais bežodė giesmę (gal žodžius nubaidė juos pranokstanti jėga?) traukia vyrai, sėdėdami tarp kelių triūbočių. Dabar linkstu manyti, jog šie giedoriai ne tik jautriai girdėjo, kas ir kaip jiems išeina, bet, apimti kraujyje tūnojusio paslaptingo transo, šiurpinantį maldos šauksmą kreipė į dangų, į praplaukiančius debesis, šventai tikėdami, kad šie juos girdi. Kai protarpiais lyg nematomo dirigento valiai paklusdami nutildavo, iš kito vežimo laibais balsais atsiliepdavo moteriškės. Jos dailiai virpindavo „Melskis už dušią!“ – bet šie tvarkingi ir tarsi baltomis skarelėmis apsigaubę žodžiai ilgainiui nutolo, o aną padangių siekiantį šauksmą vis dažniau prisimenu ir netgi manau, kad imu suvokti sunkiai nusakomą jo prasmę.

Vežimų virtinė priartėja, kaukši arklių kanopos, praeiviai nusiima kepures, vienas kitas pamaldžiai sustoja. Vežime,

Remontuojant Kretingos bažnyčią. Viduryje baltu chalatu – Juozas Gedgaudas. 1937. Gedgaudų šeimos archyvas

kur *grabe* vežamas *nabašninkas*, o aplinkui susėdę artimieji, tylu. Žinau, kad visi jie trauks iki šventoriaus vartų, o nuo jų *grabą* neš į kiek atokiau nuo bažnyčios stovinęčią *kaūlinyčią*.

Anuomet dar buvo įprasta žiūrėti ar bent dirščioti pro langą, taip tarsi pasikalbant su skirtingais birželio kaitros, trumpėjančių rudens dienų arba baltos žiemos vaizdais. Mama gal ypač mėgo stebėti nuo Vilniaus gatvės Akmenos upės link nuožulniu šlaitu rogutėmis šliuožiančius vaikus, tarp kurių dažnokai būdavau ir aš. Aplinkui girdėdamas visus žemaičiuojant, nesunkiai perėmiau tą šneką, o vieną kitą negirdėtą žodį man padėdavo suprasti jį supančios greitakalbės srautas. Kampuota kalba tratėdavo lyg klumpės bažnyčioje, kai prieš Evangeliją ir pamokslą žmonės spiedavosi arčiau sakyklos (dabar seniai nebenaudojamos), o išklaušę, kas buvo skaitoma ir sakoma, į savo vietas grįždavo tylesniais žingsniais – lyg klumpės mąstyty apie tai, ką girdėjo.

Tarp besivažinėjančių rogutėmis buvo mergytė, vilkinti keistu *burnusiuku* – tamsiai pilko audeklo priekiu ir rudo kailio nugara. Su ja dažniausiai pasišnekėdavom tempdami rogutes įkalnėn, o nusileisdavom bemaž ties jos namais, netoli Akmenos. Tą ji man paaiškino neklausama, dar ir natūraliai pakviesdama užėti. Nenustebo ir jos mama, nedidelį būstą ką tik prileidusi verdamų bulvių kvapo. „Rouputis bus su

spirgas, a esi tuokiun kaštavuojis?“ – jau kviesdama pasiteiravo. Norėdamas pasirodyti šį bei tą išmanančiu, paklausiau, kodėl ne su kăstiniu, ir sužinojau, kad kastinis dažniau valgomas vasarą, su šviežiom bulvėm.

Kai grįžau namo, mama pasidomėjo: „...O kaip ten Rudkuprė gyvena?“ Ir nuo šiol kitaip jos nebevadindavom, gal ir todėl, kad mūsų namuose buvo įprasta vienaip ar kitaip prasimanyti pravardes. Bet štai artėjant Kalėdoms mama į kraitelę pridėjo meduolių, gabalą aguoniečio, dar kažko... Tada liepė tas gėrybes nunešti Rudkuprės šeimai ir palinkėti gražių Kalėdų. Siaubas! Kaip ji nesupranta, kad šitaip pasirodysiu esąs už juos pranašesnis, kad „iš geresnių namų“. Nors ką ten žinai, gal mama kaip tik šito ir norėjo. Tada jau siaubas darėsi trigubas ar dar kažkoks. Bandau jai tą paaiškinti, bet tik išgirstu man skirtą komandą lenkiškai: *Tylko się nie przecić, poproszę...* Nors tie žodžiai buvo ištarti tyliai, bet jų rezultatas nugriaudėjo lyg patrankos šūvis, su kuriuo kovoti beviltiška. Taip prieš savo valią tapęs „ponaičiu“, laukiu prieblandos, kai nuokalnė jau būna tuštesnė, nešu kraitelę, o širdis baladojasi. Įėjęs skubiai paaiškinu, jog tai – nuo mamos. Bet jaudulys akimirksniu dingsta, nes Rudkuprė džiugiai šūkteli savo mamai: „Tu tik veiziek, kū ons atneši!“

Sumažėjus Tiškevičių artimųjų ratui, dviejų sumaniai įrengtų ir darniai prie bažnyčios piliorių pritapsių pusantros eilės *lawkų* (klaupkomis jų nevadindavom, bet dabar šį žodį vartosiu) pasidarė per daug, tad vieną iš jų grafas pasiūlė mūsų šeimai. Pradžioje be trikdžių lyg kokia teatro lože jomis naudojėsi, prieš kažkurias vakarines pamaldas priekinę klaupkų eilę, kurios mums dažniausiai pakakdavo, radome pilnutėlę skustagalvių berniukų. Mama, atvėrusi dureles ir

žvilgsniu parodžiusi, kad jiems čia ne vieta, lyg atsaką išgirdo skubančių išėiti sukeltą perkūnišką klumpių bildesį į medines, per laiptelį pakylėtų klaupkų grindis. Smagus žaidimas dar ne sykį pasikartojo per kitas pamaldas, tik kažkodėl dažnokai bažnyčią lankęs grafas į jį nebuvo įtrauktas. O mūsų tėvas įsigudrino ateiti mažumėlę vėliau, klumpių griauštiniui jau praūžus. Aš nežinodavau, kur dėtis iš gėdos, nes čia vienas kitas juk galėjo būti (ir tikriausiai buvo) iš to besivažinėjančių rogutėmis vaikų būrelio.

Ką tik nukritęs kaštonas blizga ant tako tarp Pabrėžos antkapio koplytėlės ir iš akmens sumūryto kapinių aptvaro. Klausiu Viciuką, kodėl kapinėse dažnai kažko prašoma – tai maldelės, tai atodūsio. Lietuviškai, lenkiškai, žemaitiškai... Ką daryti? Man draugu tapęs brolis sako, kad gal nesistengti „ką nors daryti“. Nebent patylėti. „Išgirdai varną? Manykim, kad ji taip varniškai ir už mus atsiduso... Padėkokim jai mintimis, tylėdami.“ Toliau Viciukas mąsto balsu, kad varnos labai ilgai gyvena, tad gal ir ši, tokia sena, prisimena, kaip buvo statomas naujasis bažnyčios bokštas. Vakarais jos būriais aplink jį suka. Kodėl? Ir kodėl varnos lizdams vis renka si senus kapinių medžius? Mes juk nežinom, kaip ir daugybės kitų dalykų. Gal čia, Kretingoj, tik koks Pranelis apie juos pagalvoja, bet žmonės jį kvailėliu laiko...

Nuėję už Švento Jurgio koplyčios žiūrime į šlaito apačioj tekančią Akmeną. Viciukas klausia, ar aš žinau, kad ta pati upė Klaipėdoje vadinama Dange. Nežinojau, nors ją ten buvau matęs – tarp gražių namų, didmiestišką, visai kitokią. Nustembu išgirdęs, kad Kretingoj toji upė jam patinkanti labiau negu Klaipėdoj. O ir ledai, kuriuos aš dažnokai pietų desertui parnešu iš Moišės, čia gardesni. Kiek už juos moku?

Irena ir Stefa Gedgaudaitės, Salomėja Arnastauskienė. Palanga, prie „Pajūrio restorano“, 1939.
Gedgaudų šeimos archyvas

Nežinau, nes su Moiše gal kartą per mėnesį atsiskaito mama. Kaip ir su ta moteriške, kuri rytais krepšelyje atneša dar šiltų, balta servetėle uždengtų *barankų* – kasdien juk tikrai pinigų jai nemoka. Pasakiau, kad ir jis juk jas mėgsta su tiršta grietine. O Viciukas – „kaip, kaip?“, ir nustemba, kad ir aš jau prisigraibiau nebūtų žodžių. Mat jam tos *barankos* patinkančios su *smetona*, o su grietine jų dar nėra ragavęs. Sakau, kad juk mūsų tėvas visada dar neparagavęs pasūdo sriubą, mama pyksta, bet jam vis tiek. Viciukas pasakoja juoką, apie kurį jau buvau girdėjęs: sykį jie su Geniuku į tėvo lėkštę nepagailėdami pribėrė smulkios druskos, o tėvas kaip visada jos irgi į sriubą įbėrė. Kai pamaišęs paragavo, tada vėl paėmė druskinę ir ją gerokai virš sriubos pakratė. Taip... Viciukas sako, kad jei mes gyventume Klaipėdoje ir, tarkim, tėvas ten turėtų krautuvej, jos vitrinoje niekada neatsirastų kokio nors durniaus portreto. Pasakoja gal prieš savaitę matęs vos paeinančią, „ridikiulį prie subinės nešančią senę“, kuri prie vitrinos su *to idioto* portretu stabtelėjo, pasisuko ir ranka padarė „Heil Hitler!“ mostą. Taip, jis ten turi vieną kitą draugą, jam ypač buvo artima inteligentiška gero advokato šeima, bet pernai jie išvažiavo į Švediją, o iš ten gal vyks toliau, kur jausis saugesni, nes jie žydai. „Tai tie, kurie mums užpernai už simbolinę kainą pardavė gerą pianiną. Ne, simbolinė nereikia didelę, priešingai, čia tas žodis reiškia mažą. Įdomiai paklausei... Pakalbėsim kada nors apie simbolius.“ Žodžiai, žodžiai... Dar neseniai laiptus vadino *skadais* arba ir *scha-dais*, grindys būdavo *padlaga* (mama ir dabar taip sako). Beje, sandėliuką aš ir pasenęs tebevadinu *skladuku*.

Man draugu tapęs brolis paklausė, ar aš žinau mūsų namuose kartais vartojamo posakio: *Cham jajko je!* kilmę. Ne? Tai nutikę seniai, kai dar ir Viciuko „ant svieto nebuvo“. Gal tada čia, Kretingoje, tą gražųjį bažnyčios bokštą statė, o Varšuvoje plito mada bent dalį vasaros praleisti *w Polądze, nad morzem*, naujose Tiškevičių vilose. O juk netoliese, Kretingoj – kitas tų grafų *palocius*, kur irgi *wypada* apsilankyti. Ir štai grafo viešnia iš Varšuvos pasakoja, kokį papiktinantį ar net nepadorų vaizdą savo akimis (*na własne oczy!*) pamatė vaikinėdama po pusryčių Kretingos rūmų parko takais. Žmogelis, tiesa, su ja mandagiai pasisveikinęs, sėdėjo ant griovio krašto ir, užsikąsdamas duona, valgė kietai išvirtą kiaušinį! Bet juk tą rytą jina pati irgi suvalgė kiaušinį, gal net tos pačios vištos padėtą. O čia – *Cham jajko je!*. Skandalas! O neseniai ji girdėjo, kaip grafas su kumečiais ta muzikų kalba šnekėjosi. Taigi... Gal mūsų tėvui jis pats tą epizodą papasakojo? Kaip ir tą kitą, kai, darže triūsiančio žmogaus paklauses, kodėl šiomet tokie menki batviniai, išgirdo atsakymą: „Nepašėksi, puoni grapi, kad žemi prasta“. Mat pirmas to sakinio žodis žemaitiškai gali reikšti ir „nieko nepadarysi“.

Apatiniame Švento Antano namelio aukšte buvo salė su scena, kur vykdavo koncertai ir kartais gastroliuodavo Šiaulių dramos teatras (šiek tiek prisimenu Petro Vaičiūno „Priskėlimą“, Maxo Dreyerio „Septyniolikmečius“, dar kažkokią dramą). Žinodamas, kaip iš mūsų buto ketvirtame aukšte šoniniais laiptais nusileisti iki salės, ėmiau patydom ta galimybe naudotis. Mane vos ne magiškai traukdavo scenos uždanga. Užkulisyje, tampydamas virves, galėdavau abi jos puses suvaryti už portalo arba ją tik truputį praskleisti. Išivaizduodamas nebūtus spektaklius, uždangai liepdavau greičiau arba lėčiau judėti, taip pat išmokau įjungti stipresnį arba silpnesnį

Stefa Gedgaudaitė, Vincas Arnastauskas, Salomėja Arnastauskienė, Irena Gedgaudaitė. Palanga, 1939. Gedgaudų šeimos archyvas

scenos apšvietimą. Per „pertraukas“ salėje įjungdavau švytinčius matinius kubus (dabar manau, kad jie buvo atvežti iš Amerikos, nes kažkur ten labai panašius mačiau), o prieš prasidedant „veiksmui“ ją panardindavau į tamsą. Namie niekas nežinodavo, kur aš esu, ir toji aplinkybė teikdavo nemenką malonumą.

Visai kitaip toje salėje jausdavaisi, kai kartą arba ir du per savaitę dešimtą vakaro į ją eidavome žiūrėti kino. Sėdėdavome balkono pirmoje eilėje, mūsų ilgam laikui išnuomotose vietose. Iš ten kartais nueidavau į „elektra kvepiančią“ patalpą už salės galinės sienos su mažičiais langeliais, iš kur pro vieną arba kitą iš jų seanso metu per tamsią salę driekdavosi platėjantis ir virpčiojantis šviesos pluoštas. Atsimušęs į ekraną, jis atgydavo anuomet dar nespalvotais vaizdais, dažniausiai pasakojančiais ne visada mano amžiui tinkamas meilės

Salomėja Arnastauskienė, Stefa ir Irena Gedgaudaitės. Palanga, 1939. Gedgaudų šeimos archyvas

istorijas. Būdavo, kad užsikniaubęs ant balkono barjero nusūsdavau, o jei prie jo priglausdavau ausį, girdėdavau silpną ūžesį, panašų į tą, kokį galima išgirsti iš tolimų jūrų kriauklės.

Vienuolyno ūkį prižiūrėjęs pranciškonas brolis Liudvikas sakydavo, kad lenkiškai kalbėti pamiršęs, o lietuviškai neišmokęs. Dažnokai mus aplankydamas, atnešdavo tai inspektuose užaugintų ankstyvųjų daržovių, tai kokių nors gėrybių iš vienuolyno klauzūrinio sodo. O kai sykį atnešė didžiulę kvapnią dešrą, mama dėkodama suėmė jam už abiejų smilkių ir pabučiavusi į kaktą pasakė: *Dobry jesteś, Ludwiczku, masz złote serce*. Gal tą pačią dieną, visiems sėdint prie stalo ir pietaujant, paklausiau mamą, ar ji myli brolių Liudviką. Jai pasiteiravus, iš kur tokios fantazijos, atsakiau: „Jei tu jo nemyli, kodėl jį bučiuoji?“ Tada mama juokdamasi papasakojo apie Liudviko atneštą dešrą ir tėvui tyliai pridūrė kažką apie tuos vėlyvus kino seansus.

Vasaromis tėvas dažnokai išvykdavo dalyvauti remontuojant bažnyčias. Gal 1938 metais su juo į Salaką nuvažiavo Geniukas, susiradęs ten jam labai patikusio darbo: tvarkant ir remontuojant bažnyčios rūsius, jis rinko ir savaip dėliojo, rūšiavo ten palaidotų mirusiųjų kaulus ir kaukoles taip, lyg jau gerai tuos dalykus nutuoktų. Tokie jo sugebėjimai tėvą stebino, o mamą – kažkodėl mažiau.

Spalio vakarinių pamaldų stengdavomės nepraleisti antradieniais, kai dienoms sparčiai trumpėjant vis ryškiau spindėdavo aukštų *liktorių* iškeltos žvakės. Chodkevičių parūpintu puikioju instrumentu vargonuodamas, Juozas Dragūnas visų susirinkusiųjų giedamai šventajam Antanui skirtai giesmei, skambėdavusiai tik antradieniais, suteikdavo himniškos didybės. Dragūnų šeima gyveno priešais bažnyčią, kitoje Vilniaus gatvės pusėje. Vienaaukštis, pailgas dviejų

Stefa ir Irena Gedgaidaitės. Palanga, 1939.
Gedgaidų šeimos archyvas

butų namas priklausė Pabrėžalei (tai – anksčiau Žemaitijoje vartota mergautinė pavardės forma), priskirtinai spalvingųjų Kretingos personažų būreliui. Ji nedalindavo įsimylėjėliams gėlių, nesveikindavo jų tyliu, žemaitiškai išverstu *memento mori*. Pabrėžalė buvo taip tobulai įsijautusi į piktos davatkos vaidmenį, kad kokiam nors kitam jau ir nebūtų tikusi. Sykį mums pas Dragūnus vakaraujant įsisiautėjo audra su bemaž ištisiniais žaibais. Netikėtai atėjo Pabrėžalė, nešina smilksnėmis kadagio šakelėmis, ir aprūkė visas kambarių kerkes. Audrai tostant ji sutiko atsistoti prie stalo, bet, užuot iš mažos taurytės paragavusi jai pasiūlyto krupniko, įniko pasakoti su bažnyčios mūrais susijusias baisybes. Ponas Juozas, nuėjęs į gretimą kambarį, tyliai kažką rojaliau skambino, o Pabrėžalė, žvelgdama pro atviras duris į šalia instrumento stovinčią supamąją kėdę, suriko: „Vuo kas tami kreisly daba supas?!“ Man pašiuropo plaukai, bet tėvas linksmai pakvietė savo bendravardį grįžti prie stalo ir, parodęs netikėtai viešniai pripiltą taurelę, pasiūlė ją „išlenkti į panelės sveikatą“.

Su Dragūnų dukrele Natalija kartais Pabrėžalės sodo nuokalne patyliukais nusliuogdavom iki pačiame jo gale vešėjusių krūmų, kurių į agrastus panašios minkštos uogos buvo tik banaliai salsvos, be jokio kito skonio. Davatkos poteriai? Tik kad tokių uogų niekur daugiau neteko aptikti, o į jas panašių poterių arba žmonių elgesio – į valias. Regis, kad tą mudviejų žaidimą su beskonėm Pabrėžalės uogom (kaip ji jas suvartodavo?) įkvėpdavo pati jų savininkė. Nežinau, ar mudu su Nata labiau norėdavom likti jos nepastebėti, ar užklupti ir piktai išplūsti.

„Juk vos trys brūkšniai, o veidas viską pasako...“ – rodydama Stefai prabangią žurnalo „L'Illustration“ įkliją komentuoja Itė. Beje, tokį jos vardo Irena trumpinį paskleidė šiek tiek už ją vyresnis brolis Viktoras, taigi – tas pats Viciukas. Mėgdavęs ją vežimėlyje supti, vis kryžtaudavo: „...yte, yte...“ Iš čia – visą gyvenimą nuo jos nebeatsiejama *Itė*. O grafo mums padovanoti „L'Illustration“ numeriai, jau visai kitais laikais nunešti į Vilniaus antikvariatą, sušėlpdavo po vasaros klajonių tuščiomis kišenėmis namo sugrįžusių studentų. Dabar, žiūrėdamas į sesers tapytą paveikslą, kur abstrakčiame fone rymo trys moterėlės, pagalvoju apie aną reprodukciją, gal ir paskatinusią jas šitaip rymoti.

Pro mudviejų su Geniuku miegamojo langą matėsi kapinės. Vasarą jas slėpdavo tirsta senų medžių žaluma, bet spalviui baigiantis atsiverdavo vaizdas iki pat Tiškevičių mauzoliejaus ir virš jo iškeltos koplyčios. Vėlines anuomet dar tebevadino *Uždūšinėmis*, ir būtent lapkričio antrosios, o ne Visų Šventųjų (kaip dabar įprasta), vakarą kapinėse – žvakės, žvakės, žvakės... Balto stearino arba pamaldžiau atrodančio vaško. Dabartinių, stiklinaitėse žibinamų liepsnelių tada dar nebuvo. Bene labiausiai švytėjo koplytėlė virš Ambrozijaus Pabrėžos kapo – žmonės šį išminčių savo nuožiūra jau laikė šventuoju. Gal ir neklydo.

Po *Uždūšinių* dienos vis labiau trumpėja, o Advento metu prietėmio valanda (*szara godzina*) dar labiau paankstėja. Šniokšdamas artėja iš virtuvės į valgomąjį atnešamas *samo-varas*, kurį kartais pasveikina valandų ketvirčius mušantis, dar mamos gimtąjį Pabalių palivarką menantis *dzieguorius*. Nebūdavo skubama įjungti elektros šviesą, kuri bemat išsklaidytų tas paros akimirkas pamėgusias, iš kažkur atklystančias ir nebūtinai balsu išsakomas mintis. Radijas irgi tyli,

negaudydamas Kauno arba Kuldygos transliuojamų fokstrojų. Mama: „...jau ne baranka, o riestainis, tai kodėl nesugalvoja lietuviško žodžio ir tokiai *klauzūrai*? Ką čia koks žematis apie ją supranta... *Herbata jakoś szybko wystyga...* – „Tai gal jau įjungti šilumą?“ – čia tėvo balsas. Ant lengvai pasukamų rankenėlių ties radiatoriais parašyta KALT – WARM. Nuo dabar tėvas prieš naktį apeidinęs visus kambarius, pasukdamas rankenėles į KALT pusę.

Sykį tamsoje, neįprasto triukšmo pažadintas, įžiebiam lempelę šalia savo guolio ir pamačiau lovoje stovintį, į antklodę įsisupusį Geniuką, kumščiu trankantį ties jo kojūgalium stovėjusios spintos šoną: „Leiskit! Leeiskit!“ Ir staiga ar trenksmų, ar savo paties riksmo paveiktas atsigulė, užsitraukė antklodę ir toliau ramiai miegojo. Bet labiau negu šiuos neįprastus nakties vaizdus įsiminiau Geniuo papirosą, kai aptikęs jį rūkant ir pučiant dūmus pro langą pasakiau, kad tėvas vis tiek gali juos užuosti, nes jeigu mama reštykais su kuo nors besišnekėdama parūko, tai tik ne mūsų miegamajame. Geniukas, nupurtęs pelenus pro langą ir į palangę prigesinęs rūkalą, paėmė mano plaštaką ir trindamas papirosą man į delną baigė gesinti dūmą. Truputį paskaudėjo, bet neišsidaviau. Delne, aišku, žymės neliko, bet randelis įsimetė į širdį, o kartais pagalvoju, kad ne tik į mano, bet ir į jo. Gal tad šis randelis vėliau skatindavo keistai nutolusį brolių, man lankant artimuosius Amerikoje, su kuriais Geniukas irgi buvo praradęs ryšį, *būtinai* aplankyti ir jį, tapusį rentgenologijos garsenybe? Susitikdavom, savaip būdavo malonu ir net įdomu, bet kažkodėl prisimindavau anas salsvas Pabrėžalės uogas.

Pasitikdami tamsą, šoniniai altoriai keičia savo pavidalus, tarsi tęsdami Pabrėžalės pasakojimus apie per kažkokius karus bažnyčios sienose užmūrytus gyvus žmones. Dar tebesijaučia nuo *Tantum ergo Sacramentum* giesmės neatskiriamas smilkalų dvelksmas, tinkantis ir šventojo Antano nešamai monstacijai. Tylutėliai tebeskambant vargonams, ateina baltą kamžą vilkintis vienuolis ir ant ilgo koto pritivirtintu gaubteliu neskubėdamas vieną po kitos apvožia žvakes. Atvožtos jos pasirodo be liepsnelių, tik dar keletą akimirku rūksta, o dūmeliai dingsta begęstant ir vargonų garsams.

Kartą ankstėliau atėję į sekmadienio Mišias, bažnyčios transepte (elementarius architektūros terminus man jau buvo paaiškinęs tėvas) ties presbiterijos laipteliais išvydome patiestą tamsių spalvų minkštą kilimą. Man nespėjus pasiteirauti, ar dabar čia jau visada taip bus, prie jo priėjo elegantiška juodai vilkinti ponija (veidą irgi prisidengusi juodu tinkleliu), suklupo ant kilimo krašto ir kryžium išskėtusi į šonus rankas kniūbsčia ant jo atsigulė. Mama man tyliai paaiškino, kad, taip gulėdama prieš altorių, toji ponija atlieka jai nuodėmklausio skirtą arba pačios prisiimtą *pakūtą*, o tėvas sušnabždėjo, kad dabar tai jau vadinama atgaila.

Skirtingose vietose gyvendami, kiną nuo jaunystės lankė mano broliai, seserys ir kiti artimieji. Panelės (o neretai ir ponios) mokėdavo kino dėka sklindančių šlagerių melodijas bei žodžius, rinkdavo kino žvaigždžių nuotraukas, sekdamo ir sau prisitaikydavo jų aprangą, šukuosenas, o kuri sugebėdavo – tai ir laikyseną. Tą pastebiu žiūrindamas senus šeimos fotoalbumus, kur ir seserys, ir teta Salė (šios jaunesnės, itin elegantiškos mamos sesers niekada nevadindavom *cioce*) kiekviena turėjo savo būdą fotografuojantis išlikti natūralioms, „nepozuoti“, nors aišku, kad tomis akimirkomis jaus-

davo į jas nukreiptą fotoobjektyvą. Dabar, žiūrindamas tas senienas, pastebiu aibę smulkmenų, gan tiksliai nusakančių nuotraukos atsiradimo datą. Buvo madingos objektyvo link dailiu šaligatviu žengiančių žmonių nuotraukos. Atrodo, toji mada žingsniuojant fotografuotis mus pasiekė per Lenkiją, nes jau prieškario „auksinio dešimtmečio“ pradžia paskleidė nuotraukų, darytų Vilniuje *na ulicy Mickiewicza*, arba *na Zamkowej*, kur objektyvo link žengiantys žmonės aiškiai vengia atrodyti provincialiai. Sovietmečiu darytų tokių nuotraukų neaptikau. O stovėti nemirksint ir laukiant, kol spragtelis fotoaparatas – tai dar kitam metui būdingas žanras. Beje, anie nuotraukų pagauti žingsniai irgi sietini su kino įtaka, kuris veikalavo žmones ir tomis akimirkomis, kai jie apie jį visai negalvodavo. *Ich hab' an Dich gedacht / Als der Tango Notturmo...* – išdailinta vokiečių kalba dainavo Pola Negri, gal irgi nenorėjusi vadintis savąja Apolonijos *Chalupiec* parvade ir atrodyti provincialiai.

Teta Salė... Ją mylėjau ne tik dėl visada netikėtai parinktų dovanų, kurių atveždavo per Velykas, o ypač per Kalėdas – ji buvo nuoširdžiai draugiška, sąmojinga ir nebanali. Visada būdama elegantiška, tos savybės nesureikšmindavo. O polinkis į humorą buvo mamos, tetos Salės ir dėdės Liudo „bendras vardiklis“. Artimieji Salę dažnokai vadindavo Salike, o Liudą – Liuduku. Jis mėgėjiškai smuikuodavo, grodavo gitara ir mandolina. Salė Klaipėdoje buvo baigusi dainavimo studijas, turėjo gražų altą. Kai visi trys susitikdavo Kretingoje, pas mus (dažniausiai prieš Kalėdas), tai prietemio valandomis skambėdavo „Ar aš tau, sese, nesakiau“, „Jau žvaigždė vilties žibėt nustojo“, „Kaipgi gražus gražus rūtelių darželis“ ir kitos dainos, o prieblanda tarsi pati su jais dainuodavo.

Išliko Kretingoje daryta nuotrauka, kur Itė, Stefa ir Liudas matosi sename, Pabalių palivarką menančiame veidrodyje, prieš kurį sekmadieniais mūsų senelis ilgai dabindavosi, o galiausiai liepdavo iškinkyti arklius, nes bažnyčion nuvažiuotų *już po wszystkim*. Mūsų mama savo tėvą minėdavo ne itin gerais žodžiais, nes drauge su Sale ir Liudu buvo patekusi jo nemalonėn dėl pasirinktos lietuviybės. Pabaliuose kaimynystėje gyveno kaimietis Rūkas, ir su jo vaikais žaisdami lietuviškai išmoko visos trys Stanislavos ir Vincento Bielskių atžalos, kurios netrukus ir tarpusavyje įprato ta kalba bendrauti. Viciuką, Itę ir Stefą *babcia Stanisława* išmokė lenkiškų poterių (vėliau lietuviškai, manau, jų pamokė tėvas). Mama pasakojo, kad sykį naktį išgirdusi Itę kūkčiojant, atsikėlė ir nuėjo sužinoti, kas nutiko. Paaiškėjo, jog sukalbėjusi poterių lietuviškai ji bijo velnio, nes *babcia* jai sakė, kad jei poteriaus ne lenkiškai, tai *w nocy diabel przyjdzie do ciebie*. Nepaisant senelių pastangų, lenkų kalbos anūkams bendraujant išliko tiek, kiek jos reikėdavo pasakojant kokius juokus arba prisimenant ką nors iš vaikystės. Ir čia bene dažniausiai įvairiomis progomis iki šiol cituojamas visai mažo Viciuko protesto šauksmas jį *babciai* maudant: *...chcę bruuudny być!*

Kūčių dienos popietę tėvas užsidarydavo svetainėje, ir tik prieš pat vakarienę pamatydavom jo papuoštą Kalėdų eglę. Ant apatinių šakų kabėjo kvapnūs raudoni obuoliai, tarp jų – spalvoto celofano maišeliai su saldainiais ir pirktiniais (tai buvo retenybė) meduoliais. O aukščiau – įvairūs *cacukai*, kurių istorijas kasmet kartodavo mama. Ypač stebino tai, kad tarp jų blizgėdavo ir pirmųjų Viciuko Kalėdų proga (1917) Šiauliuose kažkokių pažįstamų vokiečių padovanoti papuo-

Kairėje stovi Viktoras Gedgaudas, šalia Eugenijus Gedgaudas, toliau Rūta ir Sofija Gedgaudienės, Juozas Gedgaudas. Žemiau ant laiptų Salomėja Arnastauskienė, Irena Gedgaudaitė, dar žemiau Edmundas Gedgaudas, Stefa Gedgaudaitė. Palanga, vila „Gegutė“, 1940. Gedgaudų šeimos archyvas

šalėliai (2017-ais šimtmetį šventė išlikusi, į eglės šakutę įsegama, musmirytė). Teta Salė naujais papuošalais kasmet praturtindavo viršutines eglės šakas. Kadangi antrą Kalėdų dieną ateidavo nemažai pažįstamų, o jų vaikučiai prie eglutės deklamuodavo ta proga tinkamus eilėraštkus, ką nors jau derėjo išmokyti ir man, rudenį pradėjusiam ketvirtuosius savo metus. Dėdė Liudas laiko stokojantiems tėvams pasakė, kad jis tuo pasirūpins. Aišku, ateis ir dvi pensione gyvenančios, iš Amerikos grįžusios garbaus amžiaus seserys, visai nekalbančios lietuviškai – *panna Ańdzia* ir *panna Wańdzia*. Dainelę išmokau, dėdė sakė, kad aš turiu tik aiškiai „išvedžioti gaidą“ ir pasistengti ištarti „s“. Svarbiausia – vyriškai linktelėti galva ir skambiai trinktelėti užkulniais, o parepetuoti galiu užsidaręs vonios kambaryje. Tą ir padariau, bet jaudinausi, ir juo labiau stengiausi, juo prasčiau buvo su nelemtąja „s“. Pagaliau tėvas uždega visas eglutės žvakutes, išjungia elektros šviesą, pirmoji mergytė jau „daro *kniksą*“ po trumpo eilėraštko apie apsnigtą eglutę, jau ir berniukas kažkaip nevykusiai trinktelė užkulniais. Manieji užkulniai nenuvilia, gal netgi gerai paveikia balsą (dėdė sakė, jog nieko, kad jis toks laibas, berniukams tai netgi tinka). Tad ir užtraukiau: „Jeigu nori vyrą gaut, / pana Ona / eik į miską pagrybaut / be-e ...ijona“. Galva, užkulniai, bet man baisiai gėda, nes juk tas „s“ neišėjo, o dar ir „miską“... Kremtuosi, bet dėdė giria, nes buvau „tikras artistas“, o *panna Ańdzia* viską teisingai suprato, „taip – *Ańdzia* tai lietuviškai Onutė, nežinojai?“

Meduoliai, meduoliukai... Ypač tie *liukru* paspalvinti, pirktiniai, o dar ir nuo Kūčių likę *slizikai*. Mergaitės dovanų gauna į blizgantį popierių įvyniotus šokolado burbulus, kuriuos pakračius viduje kažkas barkšteli. Kai viena čia pat savąjį sudaužė, rado žiedelį su žydra akute. Jai gražu? Užtat

teta Salė man dovanojo prisukamą automobiliuką, kurį paleidus važiuoti pasirodo ir viena kita žiežirba. Tai bent!

Salė ir Liudas šmaikštaudami pridengdavo anaip tol ne linksmus dalykus, kuriuos miglotai nujausdavo nebent tik jų vyresnioji sesuo – mūsų mama. Gal tik dabar, sulaukęs gilios senatvės, apytiksliai įvertinu jos išvalgumą. Panašų broožą turėjo nebent mano krikšto mama, Natalija Gedvilienė, kuri mamai dar Joniškyje tapo nelyg kokia dvasios sesuo. Kai ji mus Kretingoje aplankydavo, guolį jai paklodavo svetainėje, ir aš iš savo lovos gretimame kambaryje girdėdavau, kad pusbalsiu arba ir šnabždesiais tęsiasi bene įdomiausia kūmos (taip ją vadindavom) viešnagės dalis. Man visai nerūpėdavo, apie ką jos, protarpiais tyliai pakikendamos, iki išnaktų kalbėdavosi, tik būdavo palaimingai jauku. Tokios naktų akimirkos man priartindavo Joniškį, kur Nepriklausomybės paminklas vienaip matydavosi nuo bažnyčios ir visai kitaip pro mūsų valgomojo langą. Valgant prie stalo ten sėdėdavau užsklėstas paaukštintoje kėdėje, kurią prieš kraustantis į Kretingą kažkam padovanojo – tokio baldo man jau nebereikėjo. Iš valgomojo Joniškyje buvo durys į kambarėlį, kuriame aš iš savo lovelės žiūrėdavau į pilkai dažytą, apskritą metalinę krosnį. Panašią buvau matęs kažkurių Joništkio pažįstamų bute, matyt, anuomet butą remontuojant jas būdavo patogų įsigyti. Gal tokias krosnis pirkdavo Rygoje? Nei Kaune, nei Vilniuje nieko į jas panašaus neaptikau. Ši jaukiai kampe stovinti krosnis man įsiminė drauge su Brahmsso lopšine, kurią pusbalsiu dainuodavo mama. Itin negrabiai išversta, ji gal jai primindavo „lietuviškus vakarus“, užtraukusius mūsų *dziaduleko* (anot mamos, „to tamsuolio“) rūstybę. „Užmik, užmik saldžiai (kirčiuojant „u“), / mylemasis mano-o...“ – girdėdavau užsimerkęs, ir netrukus likdavom vieni su vėstančia

krosnimi. Rytą dar neišaušus ją pakurs Dzidorius, o aš snūduriuosiu, klausydamasis liepsnos ūžesio. Geriau už trumpam atėdavusį Dzidorių prisimenu pietus virdavusią Elžbietą, dar ir apačioje, kiemo pusėje, gyvenusio šiaučiaus Klupšo plaktuko stuksenimą. Buvo pasakojama apie jo dukrą Anikę, kuri kisielių „jiedi, sujiedi be duonas, be nieka!“ – mat taip Klupšienė, neradusi išvirto kisieliaus, rėksmingai auklėjo dukrą. Vis girdėdavau tai „kaip Aniki kisielių“, tai „be duonas, be nieka“, tai vien „jiedi sujiedi...“ Sykį per Velykas visiems išėjus į bažnyčią, namie likęs Viciukas sudorojo visą *cygoną*, iškeptą bemaž vien iš džiovintų vaisių, o mama, neberadusi to ypatingo skanėsto, juokėsi – „be duonas, be nieka – kaip Aniki kisielių!“

Viciukas ir Rūta 1940-ųjų birželį į „Gegutės“ vilą Palangoje atvažiavo kaip jaunavedžių pora. Patyręs, kad jaunoji žmona deramai suvokia savo vyro vertę, lioviausi jai savo brolio pavydėjęs. Jie abu buvo tarsi šalia vasaros dienų Palangoje rutinos, prasidedančios ankstyvais rytais turgaus link traukiamų tuščių medinių vežimėlių (palangiškių vadinamų ratukais) tratėjimu. Virėjoms ir jų pagalbininkėms iš turgaus grįžtant, ratukai jau tylesni – juk jiems patikėta šitiek nepigiai kainavusių gėrybių! Tai ne kokios skujos, kurių popiečiais tuos ratukus, drauge su dvylikamete virėjos dukra (pasileidusia mergiote), pririnkdavom pilnus virtuvės viryklei kūrėti. Nuobodus darbas, ypač matant, kaip vyresnio amžiaus ponios ir ponai lepinasi tarp pušų ištemptuose hamakuose. Anuomet Palangos rytus ir priešpiečio valandas dar ženklindavo margaspalviais *frotte* chalatais vilkintys vasarotojai, kurie vakarui artėjant jau vilkėdavo taip, kad tapdavo verti Kauno „Metropolio“ arba Vilniaus „Bristolio“ (apie jį pasakojo teta Salė) prabangos.

Vytauto gatvėje prie pat parko esančią „Gegutę“ mama iš jos savininko Jurkaus išnuomojo visai vasarai ir jau buvo sukvietusi visą vasarotojų (daugiausia iš Kauno) „komplektą“. Virėjos pareigoms liko pernai ir užpernai tikrai gerai „Pušyno pensionate“ gaminusi moteriškė, tad beliko tik parinkti vikrių, geros laikysenos ir dailių kojų padavėjų (dėdė Liudas juokėsi, kad taip jo sesutė sutelksianti „kurvų pulką“). Valgomasis buvo įrengtas didelę verandą primenančioje kiemo pusės patalpoje. Mamai taip patiko svečių giriamo pensiono šeimininkės vaidmuo, kad ji jau buvo pradėjusi derybas su „Pušyno pensionato“ savininku Navicku, ketindama tą dar visai naują vilą kitais metais nupirkti. Ten, „po mamos sparneliu“, jau buvome dvi vasaras praleidę (dabar toje viloje įrengtas Antano Mončio darbų, daugiausia skulptūrų, muziejus). Teta Salė, mielai prisijungdama prie šitų savaip kūrybinių darbų, pripirko ir jau į „Gegutę“ atvežė prašmatnių indų, skirtų „rinktinės publikos“ stalui, esančiam šviesiausiame ir labiausiai nuo virtuvės nutolusiame valgomojo kampe. Toks vasarotojų rūšiavimas aiškiai nepatiko Viciukui ir Rūtai, nes jie patiekalus pradėjo nusinešinėti į savo kambarį, o jiems taip pasielgus, aš irgi ėmiau šnairuoti į tą „gerąjį kampa“ ir jame suburtus svečius. Bet mamai šitaip skirstyti vasarotojus aiškiai patiko, tad ji nevengdavo kaip tik prie to stalo trumpam atsisėsti, suvalgyti „su visais“ desertą arba išgerti puodelį kavos.

Ir būdavo tokių išskirtinių dienų, kai mes į ratukus parke rinkdavome ne pušų skujas, o nutempdavome juos iki Tiškevičių ledaunės, iš kurios į vilą veždavome porą pjuvenomis apibarstytų ledo gabalų. Virtuvėje jau parengtas stovėdavo

ledų mašinka vadintas prietaisas, į kurio kraštus būdavo beriamas susmulkintas ledas, o į cilindro pavidalo vidurinę dalį – gardus ir kvapnus skystis, kuris, viską uždarius ir sukant gan stangriai judančią rankenėlę (mėgau šį darbą), virdavo puikiu ledų desertu.

Ne nuo pirmųjų sezono dienų, o mažumėlę vėliau prie rinktinių svečių stalo prisijungė ir anoji Kretingoje kryžiumi gulėjusi ponija. Pasiteiravęs mamos, kodėl ji net Palangoje vilki tik juodai, sužinojau apie jos „amžino gedulo“ įžadus, mirus jau ne pirmam vyrui. Tada ėmiau joje matyti dar vieną Pabrėžalę, kurios ne tik galima, bet ir reikia bijoti.

Ledų desertą visi mėgo, tad nustebau, kai vieną dieną jį vos pradėtą palikę, visi iš valgomojo tyliai kažkur išskubėjo. Įkandin jų išėjęs, pamačiau ir pensiono svečius, ir mamą su tėvu, ir Viciuką su Rūta stovinčius ant šaligatvio. Gatvės viduriu, skleisdamos nesuvokiamą dvoką, ėjo vienodai apskurusios (ne viena – nuraupsėjusi) žmogystos, trinksėdamos tabaluojančiais batais ir tarsi nieko aplink nematydamos. Šaligatviui netrukus tuštėjant, kažkas pusbalsiu tarė: „Taigi raudona armija...“ Viloje neįprastai tylu, tik viename kambaryje pakiliu balsu netikėtai sušneka radijas, o ant valgomojo stalų tirpsta ledų desertas.

Iš Kretingos savo automobiliu atskubėjusio žmogaus nepažinojau. Susiradęs tėvą pasakė, kad visi mūsų baldai ir kiti daiktai išnešti į kiemą, o ten kažkokia keistai lietuviškai kalbanti persigandusi moteriškė pasakiusi, kad mes Palangoje, „Gegutės“ viloje. Tėvas tylėjo. Kai pasiprašiau ir mane drauge paimti, nė žodžio neišgirdęs nusprendžiau, kad jis sutinka. Taip tylėdami atsiradom prie išneštų ir talpiai sustumtų, lyg susigūžusių daiktų. Kokie jie menkučiai! Šalia stovėjo mūsų nuostabioji šeimininkė Lyna ir puolė tėvui vokiškai aiškintis, tarsi ji dėl viso šito būtų kalta, o jis toliau tylėjo. Iš kažkur atsiradęs brolis Liudvikas pasakojo, kad jį nešant baldus nuviję į šalį, dar kažkaip negražiai pavadindami. Supratau, kad mus atvežęs nepažįstamasis čia viską stebėjo ir rūpinosi „tvarka“. Keista, bet daiktus žemyn paskubom gabenę įsibrovėliai jam pakluso. Gal todėl, kad jis ne tik mokėjo rusiškai, bet ir nujautė, kokiais žodžiais, o gal ir koku tonu į juos prabilti. Nuskubėjau prie įėjimo į laiptinę, bet mane sustabdė ten stovėjęs uniformuotas vyriškis (jo apranga visai nepriminė šalia „Gegutės“ neseniai pražygiavusių nuskurėlių). Nesuprasdamas žodžių suvokiau, kad viršun lipti laiptais man nebegalima.

Vargšė Lyna! Juk ir šią latvę, šeimininkavusią iš Klaipeidos laiku išvykti suspėjusio advokato namuose, nužiūrėjo Viciukas ir pasiūlė Kretingoje prisijungti prie mūsų šeimos. Išsyk tapusi sava, ji mums įprastų valgių racioną praturtino gardžiais žydiškais patiekalais iš žuvies ir nepamirštamais delikatesais. Bute įsivyravo neregėta tvarka, nes Lyna sugebėjo taip su mūsų daiktais susidraugauti, kad jie visi – nuo didelio kampinio svetainės veidrodžio iki senučiuko virtuvės kredensos – tarsi pajauję. *Ich muss heute alles blank machen*, – tai dažnokai būdavo jos pirmieji žodžiai vos pasisveikinus.

Išvydęs kieme krūvon sustumtą mūsų mantą, prisiminiau tetą Salę mamai sakyti, kad „visus tuos trantus reikėtų išmesti ir padegti“. Tikriausiai tam pritartų ir Kretingos Pranelis, tik jo dingstis kiltų iš praeiviams tyliai primenamos tiesos, kad šiame pasaulyje viskas yra laikina.

Edmundas GEDGAUDAS